

Research Paper

The Status of National and Local Languages in Cultural Policies (Studying the Approaches of the Educational System, Culture and Islamic Guidance, and Broadcasting in Ilam City)

Masoud Golchin^{1*}, Ebrahim Hajiani², Alireza Karimi³, Fardin Mansouri⁴

1. Associate Professor, Department of Sociology, Kharazmi University, Tehran, Iran.
2. Associate Professor of Sociology, Ministry of Science, Research and Technology, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Sociology, Kharazmi University, Tehran, Iran.
4. PhD Student in Sociology of cultural policy-making, Kharazmi University, Tehran, Iran.

DOI.ORG/10.34785/J016.2022.019

Received: February 8, 2022

Accepted: June 16, 2022

Available online: June 28, 2022

Keywords:

National language, local language, cultural policies, belonging, Ilam city

Abstract

This study seeks to investigate the relationship between national language and local language in cultural policies by studying the approach of three institutions of education, culture and Islamic guidance, and broadcasting in Ilam city. The research approach is qualitative and the data collection technique is the in-depth interview. The purpose population consists of the officials of the three institutions of education, culture and Islamic guidance, and broadcasting, as well as experts related to these three areas in Ilam city, who were selected by purposive sampling. Data collection continued until theoretical saturation, which eventually resulted in 16 interviews. Data were analyzed using thematic analysis based on the Walcott model. The findings of this qualitative study led to nine main themes that were classified into three categories: policy-related themes, results-related themes, and solution-related themes. The policy-related themes include the four themes of dominating the security approach in the relationship between national and local language, politicization, individual-centeredness of policy implementation, and centralism of institutions and policies. The results-related themes include the three themes of subordination of the local language to the standard language, the concentration of power in the standard language, and the challenge of the dominance of monolingual education. The solution-related themes include the two themes of the necessity of coherence of ethnic language and national language, and dialect diversity and non-dominance of standard dialect in the Kurdish language. Each of the main themes is explained in the article.

Citation: Golchin, M., Hajiani, E., Karimi, A., & Mansouri, F. (2022). The status of national and local languages in cultural policies (studying the approaches of the educational system, culture and Islamic Guidance, and Broadcasting in Ilam city). *Sociology of Culture and Art*, 4(2), 47-66.

Corresponding author: Masoud Golchin

Address: Department of Sociology, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Tell: +98912333203

Email: golchin@khu.ac.ir

Extended Abstract

1- Introduction:

The main issue of the current research is the relationship between the national Farsi language and the local Kurdish language in the cultural policies related to the language in the three institutions of education, culture and guidance, and broadcasting in the city of Ilam and its effect on the belonging of the people of Ilam to the local or native Kurdish language. Mother tongue is an important connection point between a person's culture and history. The different characteristics and components of a person's personality are balanced with a healthy identity. Communities express part of their identity in their mother tongue. The positive result of this issue is that societies make good and informed decisions to promote harmony, cohesion, and the development of people. In addition, the protection of the mother tongue is necessary to preserve and protect one's own culture and existence, as well as the need for a sense of belonging and common heritage; this necessity cannot be realized except by multiculturalism multilingualism in policies and policy makings. Policies can act both as a restriction and as a reinforcement when facing the mother tongue, which is directly related to the ideology and language policy of the government.

2- Method:

The research approach is qualitative and the data collection technique is the in-depth interview. The target community consists of the officials of three institutions of education, culture and guidance, broadcasting, and experts related to these three fields in the city of Ilam, who were selected by purposeful sampling. Data collection continued until reaching theoretical saturation, which finally ended at the 16th interview. The data were analyzed by thematic analysis based on the Volkat model.

3- Result:

The findings of the study revealed 9 main themes, which were categorized into three themes: themes related to policies, themes

related to results, and themes related to solutions. The themes related to policies include the four themes of the predominance of the security approach in the relationship between the national language and the local language, politicization, Personalization and individual-oriented implementation of policies, and centralization of institutions and policies. The themes related to the results also include the three themes of the marginalization of the local language, the concentration of power in the standard language, and the challenge of the dominance of monolingual education. And finally, the themes related to the solutions include the two themes of the necessity for the unity of the ethnic language and the national language and dialect diversity and the lack of dominance of the standard dialect in the Kurdish language.

4- Conclusion:

In the conclusion of this article, it can be said that there is no threat in the field of ethnic and national language in the reality of the society and the people of Ilam city have a high belonging to the Persian language as their national language, besides have belonged to the Kurdish language as their mother tongue. In the meantime, local managers and policymakers who are seeking to achieve certain political goals, by expressing their personal opinions, intentionally or unintentionally, try to take the issue towards the security and political dimensions, which reduces the belonging to both the standard language and the local Kurdish language.

5- Funding

There is no funding support

6- Authors' contribution

Masoud Golchin the corresponding author of this article, is Associate Professor, Department of Sociology, Kharazmi University, Tehran. Iran.

7- Conflict of Interes

Authors declared no conflict of interest.

نسبت زبان ملی و زبان محلی در سیاست‌های فرهنگی*

(مطالعه رویکرد سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما در شهر ایلام)

مسعود گلچین^{۱*}، ابراهیم حاجیانی^۲، علیرضا کریمی^۳، فردین منصور^۴

۱. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
۴. دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، سیاستگذاری فرهنگی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

DOI.ORG/10.34785/J016.2022.019

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی نسبت زبان ملی و زبان محلی در سیاست‌های فرهنگی با مطالعه رویکرد سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما در شهر ایلام است. رویکرد پژوهش، کیفی و تکنیک جمع‌آوری اطلاعات آن مصاحبه عمیق است. جامعه هدف را مسئولان سه نهاد آموزش و پرورش، صداوسیما و فرهنگ و ارشاد اسلامی و کارشناسان مربوط به این سه حوزه در شهر ایلام تشکیل می‌دهند که به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرد که نهایتاً به ۱۶ مصاحبه ختم شد. داده‌ها به روش تحلیل مضمون تماتیک بر اساس الگوی ولکات مورد تحلیل قرار گرفتند. یافته‌های این مطالعه کیفی، ۹ تم یا مضمون اصلی به دست داد که در سه دسته مضامین مرتبط با سیاست‌ها، مضامین مرتبط با نتایج و مضامین مرتبط با راهکارها دسته‌بندی شدند. مضامین مرتبط با سیاست‌ها شامل چهار مضمون غلبه رویکرد امنیتی در نسبت بین زبان ملی و زبان محلی، سیاست‌زدگی، سلیقه‌ای و فردمحور شدن اجرای سیاست‌ها و مرکزگرایی نهاد و سیاست‌ها است. مضامین مرتبط با نتایج نیز شامل سه مضمون به حاشیه رفتن زبان محلی، تمرکز قدرت در زبان معیار و چالش تسلط آموزش تک‌زبانه است و در نهایت مضامین مرتبط با راهکارها شامل دو مضمون ضرورت انسجام زبان قومی و زبان ملی و تنوع گویشی و عدم تسلط گویش معیار در زبان کردی است که در متن پژوهش، به تبیین هر کدام از مضامین اصلی پرداخته شده است.

تاریخ دریافت: ۱۹ بهمن ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۶ مرداد ۱۴۰۱

تاریخ انتشار: ۶ مرداد ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: زبان ملی، زبان محلی، سیاست‌های فرهنگی، تعلق، شهر ایلام.

استناد: گلچین، مسعود، حاجیانی، ابراهیم، کریمی، علیرضا و منصور، فردین. (۱۴۰۱). نسبت زبان ملی و زبان محلی در سیاست‌های فرهنگی (مطالعه رویکرد سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما در شهر ایلام). فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۴(۲)، ۶۶-۴۷.

* نویسنده مسئول: مسعود گلچین

نشانی: گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۳۳۳۳۲۰۳

پست الکترونیکی: golchin@khu.ac.ir

* مقاله حاضر از رساله دکتری آقای فردین منصور با همین عنوان به راهنمایی دکتر مسعود گلچین و مشاوره دکتر ابراهیم حاجیانی و دکتر علیرضا کریمی در دانشگاه خوارزمی، استخراج شده است.

۱- مقدمه و بیان مسئله

امروزه در بسیاری از سیاست‌های دولت‌ها تا حد زیادی میراث چندفرهنگی و چندزبانی رد شده است. این موضوع به راحتی در سیاست‌های زبانی نیز دیده می‌شود (بنکس^۱، ۲۰۰۹: ۱۳۸). حوزه مطالعات سیاست زبان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که بر اهمیت مسائل سیاسی - اجتماعی و ایدئولوژی بر مسائل کلان زبان در دولت‌ها می‌پردازد. سیاست زبان به‌مثابه امری گفتمانی پس از سیاست زبان انتقادی ظهور کرده است و به مطالعه زمینه‌های گفتمانی شکل‌گیری و تداوم سیاست زبانی می‌پردازد. در حوزه سیاست زبانی در ایران، دوره پهلوی اول همچون نقطه عطفی در تاریخ نگریسته می‌شود که از سویی با سیاست‌های کثرت‌زدایی و یکسان‌سازی در فرایند تجدد آمرانه و از سویی دیگر با گرایش‌های عرب‌ستیزانه و مسلط کردن سره‌نویسی، زمینه را بر بالندگی زبان‌های ایران تنگ کرد. می‌توان نشان داد که برساخته سیاست زبان در این دوره، از حکم زبان فارسی به‌عنوان زبان مشترک به حکم زبان فارسی به‌عنوان زبان واحد حرکت کرده و سیاست تک‌زبانی را شرط وحدت ملی در ایران قرار می‌دهد (قربشی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۶).

با روی کار آمدن پهلوی دوم و خروج محمدرضا شاه از سایه سیاستمداران پیر، از دهه ۱۳۴۰، طرح مدرن‌سازی و توسعه صنعتی در ایران با نگاه به غرب آغاز شد. طرح توسعه در دوران پهلوی دوم، بر پایه ارتباط با کشورهای پیشرفته و عمدتاً غربی بود. به همین دلیل نیز سیاست زبان در این جهت‌گیری کلان سیاسی بازتعریف شد. در نتیجه، نیاز به تعامل با خارجیان و یادگیری زبان‌های خارجی موجب گسترش زبان‌های خارجی شد. افزوده شدن برنامه‌های آموزش زبان در مدارس و رادیوتلوویزیون ملی و راه‌اندازی دانشگاه بین‌المللی شیراز یا نهادهایی مانند انجمن ایران و آمریکا نشانه‌هایی از این سیاست زبانی بود. سیاست‌های زبانی در دوره بعد از انقلاب اسلامی، تفاوت‌هایی را با دو دوره پیشین داشته است. نخستین تفاوت به‌موجب اصل پانزدهم قانون اساسی مشخص گردید. در این اصل زبان رسمی کشور مشخص شد و زبان‌های محلی به‌صورت قانونی به رسمیت شناخته شدند و آزادی‌های نسبی به آن‌ها اعطا شد. تا قبل از این در هیچ قانون رسمی دولتی‌ای تا زمان تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، زبان فارسی به‌عنوان تنها زبان رسمی در ایران مشخص نشده بود و سیاست رسمیت بخشیدن به زبان فارسی عموماً به‌صورت شبه‌رسمی و به‌وسیله بخشنامه‌های دولتی به مدارس و ادارت ابلاغ می‌شد؛ اما مصوبات و اصولی که در ادامه به تصویب رسید این تفاوت را با چالش مواجه کرد. در سال ۱۳۶۸ ه.ش فرهنگستان زبان و ادب فارسی باهدف حفظ قوت و اصالت زبان فارسی رسماً آغاز به کار کرد. هرچند در قانون اساسی، زبان‌های قومی به رسمیت شناخته شده‌اند، اما با توجه به قوانین مذکور عملاً در سیاست‌گذاری فرهنگی جایگاه مهمی برای آن‌ها تعریف نشد (خالق پناه و سنایی، ۱۳۹۹: ۷۵). با توجه به مباحث مطرح‌شده مسئله اصلی تحقیق حاضر نسبت زبان ملی فارسی و زبان محلی کردی در سیاست‌های فرهنگی مرتبط با زبان در سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد و صداوسیما در شهر ایلام و تأثیر آن در تعلق مردم ایلام به زبان محلی یا مادری کردی است. زبان مادری نقطه اتصال مهمی بین فرهنگ و تاریخ شخص است. ویژگی‌ها و اجزای متفاوت شخصیت فرد با یک هویت سالم متعادل و متوازن می‌شود. جوامع بخشی از هویت خود را به زبان مادری‌شان بیان می‌کنند. نتیجه مثبت این موضوع آن است که جوامع تصمیمات خوب و آگاهانه‌ای اتخاذ می‌کنند تا هماهنگی، انسجام و توسعه افراد را ترویج دهند. علاوه بر این، حفاظت از زبان مادری برای حفظ و حراست از فرهنگ و موجودیت خود فرد و نیز نیاز به حس تعلق و میراث مشترک ضروری است؛ و این ضرورت جز با به رسمیت شناختن چند فرهنگی و چند زبانی در سیاست‌ها و سیاست‌گذاری‌ها تحقق نمی‌یابد. سیاست‌ها در مواجهه با زبان مادری هم می‌توانند به‌عنوان محدودکننده عمل کنند و هم تقویت‌کننده که این امر ارتباط مستقیمی با ایدئولوژی و سیاست زبانی دولت دارد. حوزه‌های اصلی سیاست‌گذاری زبانی بیشتر شامل سه حوزه اصلی آموزش، رسانه و فرهنگ است. هرکدام از این حوزه‌ها اگر به‌صورت گفتمانی بررسی شوند می‌توان به جوانب و لایه‌های مختلف سیاست‌گذاری زبان در هرکدام از آن‌ها دست یافت. در حوزه آموزش و سیاست‌های آموزشی در حوزه زبان بیشتر تمرکز بر نقش روابط قدرت، اقدامات نهادی و نیروهای سیاسی در فرایند سیاست‌گذاری آموزش است (پل، ۲۰۰۶: ۱۸۰). در حوزه سیاست رسانه، تمرکز بر بازنمایی و چگونگی بازنمایی فرهنگ و زبان قومی و محلی است. نهایتاً در حوزه سیاست‌های فرهنگی تمرکز بر این مسئله معطوف است که این سیاست‌ها تا چه حد در برساخت هویت قومی موفق اقدام بوده‌اند. سیاست‌های زبانی، فرهنگی

و رسانه‌های درزمینه زبان‌های محلی و نسبت آن با زبان معیار، به دو گونه تکررگرا و وحدت‌گرا مطرح هستند. الگوهای به کار گرفته‌شده در کشورهای مختلف معمولاً در یکی از این دو چارچوب کلی قرار می‌گیرند. در جامعه ایران نیز زبان‌های قومی یا مادری در برابر زبان فارسی ملی دو مسیر متفاوتی را طی می‌کنند: اول اینکه زبان‌های قومی در سیطره زبان ملی رو به افول و کم‌رنگ شدن قرار بگیرند و دوم اینکه زبان‌های قومی به یک نوع حفظ بقای خود در برابر زبان ملی اقدام کنند. با توجه به مباحث مطرح‌شده می‌توان سؤال اصلی تحقیق حاضر را به صورت کلی به شرح زیر بیان کرد:

- نسبت زبان ملی و زبان محلی (کردی) در سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد و صداوسیما چگونه است و چه تأثیری بر تعلق به زبان محلی یا مادری کردی در میان مردم شهر ایلام دارد؟

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱: پیشینه تجربی

با توجه به مسئله اصلی تحقیق، نسبت زبان ملی و محلی در سیاست‌های مرتبط با زبان و تأثیر آن در تعلق به زبان مادری کردی به مروری بر مطالعات پیشین در این زمینه پرداخته می‌شود.

خالق‌پناه و سنایی (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی سیاست‌های زبانی و زبان‌های اقلیت: واکاوی جایگاه زبان‌های اقلیت در نظم فرهنگی- زبانی ایران مدرن (از ۱۲۸۵ ه. ش تا به امروز) پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها بر این مسئله تأکید دارد که در هر سه دوره مورد بررسی (مشروطه، پهلوی، جمهوری اسلامی ایران)، زبان فارسی به عنوان یکی از دال‌های اصلی گفتمان سیاست فرهنگی و زبان‌های اقلیت به عنوان مسئله‌ای برای برساخت هویت ملی بازنمایی شده‌اند. در دولت مشروطه سکوتی مبتنی بر انکار، در دولت پهلوی سکوتی مبتنی بر حذف و پس از انقلاب اسلامی حذفی ادغامی در قوانین و اسناد دولتی زبان‌های اقلیت را در بر گرفته است. محمودی و همکاران (۱۳۹۸) هم به ارزیابی الگوهای سیاست‌گذاری و مدیریت قومی در ایران پرداخته‌اند که با استفاده از روش فراتحلیل، ۱۲۷ مقاله از بین ۷۶۱ مقاله علمی - پژوهشی گزینش و اطلاعات مورد نظر با پرسشنامه معکوس استخراج شده است. یافته‌های فراتحلیل مقاله‌ها نشان می‌دهد که «توسعه ناموزون به‌ویژه در بعد اقتصادی و نابرابری اجتماعی سیاسی، برخورد سیاسی و ایدئولوژیک با اقوام، عدم رعایت قانون مربوط به اقوام، کنترل فرهنگی اقوام، روش‌های اقتدارگرایانه، دخالت بیگانگان، دستگاه بوروکراتیک حکومتی و تمرکزگرایی و تأکید بر هویت ملی بیشتر از هویت قومی» از عوامل عدم کامیابی سیاست‌های قومی بودند. از سوی دیگر «تأکید بر اشتراکات اجتماعی، مشارکت سیاسی اقوام، جایگاه اقوام در قدرت، احترام به زبان و آداب و رسوم، استفاده از نخبگان قومی، بافت گوناگون اقوام ایرانی و ایجاد توازن و سازش میان تعلقات ملی و قومی» نقاط قوت سیاست‌های قومی بوده و سعی شده این الگوها به گونه‌ای سیاست‌گذاری و مدیریت شود که در تعارض با انسجام جامعه ملی قرار نگیرد و با پذیرش تنوع گروه‌های قومی به عنوان واقعیتی اجتماعی، تمامیت ارضی حفظ و همگرایی و یکپارچگی ایجاد شود. قریشی و همکاران (۱۳۹۷) با بررسی برساخت گفتمانی سیاست زبان در روند نوسازی ایران، مورد مطالعه نشریه کاوه، بیان می‌کنند که ایران کشوری چندقومی و چندزبانه است، اما با آغاز روند نوسازی در ایران، برساخته سیاست زبان در حکومت پهلوی اول، از حکم زبان فارسی به عنوان زبان مشترک به حکم زبان فارسی به عنوان زبان واحد حرکت کرده و سیاست تک‌زبانی را شرط وحدت ملی در ایران قرار می‌دهد. با اتخاذ این سیاست زبانی تنها به زبان فارسی امکان رشد و بالندگی داده شد و دیگر زبان‌های ایران از حوزه‌های رسمی کنار نهاده شدند. یافته پژوهش آن‌ها وحدت زبانی را دال اصلی شبکه معانی هویت ایرانی در گفتمان روزنامه دانسته و به تبیین نحوه هژمونیک شدن گفتمان می‌پردازد. فکوهی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به بررسی نوپان‌ایرانیسم، میراث فرهنگی و زبان مادری در ایران می‌پردازد و بیان می‌کند که نوفاشیسم و نوپان‌ایرانیسم همواره این ادعا را مطرح می‌کنند که زبان فارسی برتری دارد و این را علیه زبان مادری به کار می‌برد و معتقد است ما باید به سمت همانندسازی برویم و زبان مادری و محلی نابود شود تا زبان فارسی رشد کند، اما این مسئله یک نوع مصادره معنایی است. واقعیتی که وجود دارد این است که زبان فارسی همان قدر به یک گروه از جمعیت این کشور تعلق دارد، به سایر گروه‌های جمعیتی کشور نیز تعلق دارد. یکی از اشتباهاتی که ناسیونالیسم قومی درست در قریبه ناسیونالیسم فاشیستی مرکزی انجام می‌دهند، تلاش برای ساختن یک تاریخ ملی‌گرایانه است. ناسیونالیسم قومی هم در تلاش برای ایجاد هویت تاریخی روی الگوی دولت ملی، در همان دامی که

نوپان‌ایران‌یسم ایجاد کرده است می‌افتد. راه‌حلی که اراده سیاسی در آن وجود داشته باشد و دولت از طریق آن، بتواند انتخاب دست انجام دهد، این است که به منطقی برگردیم که خرد سیاسی عمومی همیشه آن را مطرح می‌کرده است؛ یعنی رابطه مرکز - پیرامون می‌بایست یک رابطه همگرا باشد تا واگرا. یافته‌های پژوهش حق‌پناه (۱۳۹۴) که به بررسی سیاست‌گذاری قومی در جمهوری اسلامی ایران، چگونگی، فرایند و عوامل مؤثر بر تدوین، پرداخته است، نشان می‌دهد به‌رغم دستاوردهای قابل‌توجه، سیاست‌گذاری در این عرصه عموماً تابع ادراک امنیتی از محیط داخلی و خارجی و فقدان نگرش راهبردی به سیاست‌گذاری در باب اقوام ایرانی در دو دهه نخست و ناهماهنگی در اجرای راهبردها و سیاست‌های کلان نظام در دهه بعدی بوده است. غلامی شکارسرایبی (۱۳۹۵) نیز به تحلیل گفتمان سیاست‌های قومی پس از انقلاب اسلامی (با تأکید بر دوره ۱۳۶۸-۱۳۷۶) پرداخته است. نتایج تحقیق وی حاکی از آن است دال مرکزی گفتمان حاکم بر سیاست قومی در این دوره، نوسازی مناطق قومی بوده است. دال‌های شناور در گفتمان سیاست قومی در این دوره نیز در چهارچوب گفتمان نوسازی حاکم بر این دوره زمانی، معنادار می‌شوند. بر این اساس می‌توان از دال‌های شناوری نظیر حاکمیت سیاسی و وحدت ملی یاد کرد.

در جمع‌بندی پیشینه مطالعاتی، می‌توان گفت که در مطالعات انجام‌شده موضوع کلی پژوهش به سه شیوه بررسی شده است: شیوه اول بررسی سیاست‌های قومی، ملی به صورت گفتمانی. شیوه دوم بررسی مبحث قومیت و ملیت در قالب مسائل کلان هویتی و در شیوه سوم مطالعه و مروری تاریخی در مبحث زبان، قومیت و ملیت. خلأ مهمی که در مرور مطالعات پیشین می‌توان به آن اشاره کرد این است که مبحث زبان و هویت در یک بستر تاریخی مورد بررسی قرار می‌گیرد و کم‌تر به وضعیت موجود آن پرداخته می‌شود. این موضوع باعث می‌شود که نتوان یک نگاه واقع‌بینانه به مسئله هویت و زبان قومی - ملی و چالش‌های پیش روی آن پرداخت. تحقیق حاضر با اینکه تا حدودی سه شیوه اشاره شده را در خود جای می‌دهد، به بررسی نسبت زبان قومی و ملی در سیاست‌های نهادی نیز می‌پردازد و به نقش و تأثیر سیاست‌های نهادی در تعلق به زبان مادری یا محلی نیز اشاره دارد.

۲-۲: ملاحظات نظری

با توجه به رویکرد کیفی تحقیق حاضر، قسمت چهارچوب مفهومی صرفاً به مروری نظری در زمینه موضوع مورد مطالعه جهت استخراج مفاهیم حساس و ایجاد چهارچوب مفهومی می‌پردازد.

۲-۲-۱: سیاست (زبانی، فرهنگی و رسانه) به‌مثابه گفتمان

در حوزه سیاست زبانی، اسپالسکی^۲ سیاست زبانی را دربرگیرنده سه مؤلفه کاربردهای زبان (بوم‌شناسی)، باورهای زبانی (ایدئولوژی) و مدیریت (برنامه‌ریزی) می‌داند که هدف از اصلاح و یا تأثیرگذاری بر زبان یا همان مداخله و مدیریت زبانی است (اسپالسکی، ۲۰۰۴: ۵). تلفسون^۳ (۱۹۹۱) با پررنگ‌تر کردن جنبه سیاسی این مقوله، سیاست زبانی را نهادینه‌شدن زبان به‌مثابه مبنایی برای تمایز بین طبقات و گروه‌های اجتماعی می‌داند. بدین معنا که سیاست زبانی سازوکاری برای قرار دادن زبان در ساختار اجتماعی است که در آن ساختار، زبان می‌تواند تعیین‌کننده دسترسی به قدرت سیاسی و منابع اقتصادی باشد (تلفسون، ۱۹۹۱: ۱۱۲). شوهامی^۴ (۲۰۰۶) نیز ضمن تبیین دقیق سیاست‌گذاری زبانی درباره ویژگی‌های آن معتقد است که در غالب کشورها به دلیل وجود نظام‌های آموزشی متمرکز، تصمیم‌گیری در این حوزه نیز در دولت و یا وزارت آموزش صورت می‌پذیرد. وی معتقد است که سیاست آموزشی زبان در خلأ شکل نمی‌گیرد، بلکه متأثر از ابعاد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. به‌طور خاص زبان مادری، خارجی و جهانی در کانون توجه سیاست آموزشی زبان قرار دارد. اگرچه معمولاً سیاست‌های آموزشی زبان برخلاف سیاست‌های زبانی، آشکارا در اسناد و قوانین رسمی مطرح می‌شوند، اما در موارد متعددی شاهدیم که این سیاست‌ها به‌نحوی ضمنی و بر اساس عملکردها قابل‌درک می‌باشند که به آن‌ها سیاست‌های پنهانی گفته می‌شود (شوهامی، ۲۰۰۶: ۶۸). کاپلان و بالدوف (۲۰۰۳) معتقدند که ارتقای جایگاه و کاربرد یک زبان در فضاهای اجتماعی و علمی از فعالیت‌های مهم در راستای تحقق برنامه‌ریزی زبانی است. در این نوع برنامه‌ریزی، نقش حاکمیت در اعمال و تجویز برخی دستورالعمل‌ها اجتناب‌ناپذیر

2. Spolsky
3. Tollefson
4. Shohamy

است. از جمله کارکردهای این نوع برنامه‌ریزی همانا یافتن وجهه و اعتبار یک زبان به‌عنوان زبان علم، زبان حرفه‌ای و زبانی بافرهنگ والا است (کاپلان و همکاران، ۲۰۰۳: ۱۹۵).

در حوزه سیاست فرهنگی به‌مثابه گفتمان والتیسون بیان می‌کند که سیاست فرهنگی به‌منزله شکلی از سیاست‌گذاری اجتماعی، قرائت بشری است که ایجاب می‌کند به منافع خاص خدمت کند و نقش‌های خاص مسلمی را بر عهده گیرد. در اینجا باز هم مفهوم قدرت بنیادین است؛ درواقع همه سیاست‌ها ازجمله سیاست‌های فرهنگی برگرفته از قدرت‌اند؛ چون صورت‌بندی می‌شوند تا به اهداف معینی برسند (والتیسون، ۱۳۹۶: ۱۰۱). یکی از اهداف سیاست فرهنگی، پروراندن هویت‌های اجتماعی و فرهنگی خاص و در نتیجه قالب‌بندی شهروند کاملاً اجتماعی و سازگار است یا به عبارت دقیق‌تر، آن دسته از تناقضات و مشکلات قانونی که سیاست‌گذاری فرهنگ با آن دست‌وپنجه نرم می‌کند با ادعای ضرورت حفاظت و تقویت هویت جامعه‌ای معین، حل‌وفصل شده‌اند؛ بنابراین، جامعه به‌طور معمول یک ملت تصور شده و در نتیجه، دولت - ملت، بازیگر اصلی دخالت در امور فرهنگی بوده است (ساساتلی^۵، ۲۰۰۶: ۲۴).

در حوزه سیاست رسانه‌ای نیز فریدمن (۲۰۰۹) معتقد است که تحلیل سیاست‌گذاری رسانه‌ای بر عوامل قابل مشاهده‌ای مانند قانون‌گذاری‌ها، فعالیت و دخالت دولت، دخالت نهادهای مدنی و غیره تمرکز کرده است و عوامل ناپیدای سیاست‌گذاری را نادیده گرفته است. همچنین وی معتقد است که شاخصه‌های سیاست‌گذاری در رسانه به‌واسطه افزایش سهامداران، مبهم شده است. امروزه سهامداران مانند قارچ در حوزه مالکیت رسانه رویداده‌اند که حتی گاهی مرزهای جغرافیایی را در هم می‌نوردند. حضور گسترده ذینفعان گوناگون و همچنین گروه‌ها و حتی نهادهای فشار شاید بزرگ‌ترین چالش برای سیاست‌گذاری رسانه در آینده باشد. (روشندل اربطانی، ۱۳۹۷: ۱۷). چان چین (۲۰۱۱). معتقد است نقش رسانه‌های محلی در فرایند سیاست‌گذاری رسانه‌ای کلیدی است و مسائل مهم در این زمینه از نظر وی شامل: ۱- نقش دولت در تدوین سیاست‌ها و اجرا ۲- سازوکاری که به‌وسیله آن رسانه‌های محلی می‌توانند در سیاست‌گذاری ملی مؤثر باشند و ۳- فرایندهای سیاسی در سیاست‌گذاری‌های کانال‌های تلویزیونی. وی معتقد است که باید زمینه‌ای برای رسانه‌های محلی ایجاد شود که تا با چانه‌زنی با دولت مرکزی جایگاهی برای تغییرات در سیاست‌گذاری را داشته باشند (روشندل اربطانی، ۱۳۹۷: ۱۸).

۲-۲-۲: مروری نظری بر تعلق و هویت اجتماعی

استرایهورن^۶ (۲۰۱۲) از احساس تعلق، یک تعریف عملیاتی مهم و برجسته ارائه می‌دهد: در قالب تعلق زبانی، احساس تعلق اشاره دارد به حمایت اجتماعی ادراک شده توسط افراد در جامعه زبانی؛ احساس اهمیت داشتن زبان فرد؛ تجربه مهم بودن یا موردتوجه قرار گرفتن زبان فرد؛ حس پذیرفته شدن، محترم بودن و با ارزش بودن زبان فرد برای گروه بزرگ‌تر. در واقع، این موضوع یک ارزیابی شناختی است که معمولاً منجر به پاسخ یا رفتار عاطفی در فرد می‌شود. استرایهورن استدلال کرد که حس تعلق (زبانی) ممکن است بر مبنای زمینه‌های مختلف فردی، متفاوت تجربه شود؛ که می‌تواند بر نتایج آموزشی و توسعه‌ای (مثلاً پیشرفت تحصیلی، انگیزه تحصیلی، قصد ادامه تحصیل) تأثیر بگذارد (استرایهورن، ۲۰۱۲).

تاجفل^۷ و همکاران (۱۹۷۱) تلاش کرده‌اند (شرایط حداقلی) را تعیین کنند که بر اساس آن اعضای یک گروه، درون‌گروهی را که به آن متعلق هستند و در مقابل برون‌گروه قرار می‌گیرد، متمایز کنند. در تئوری هویت اجتماعی تاجفل و ترنر یک شخص تنها یک خود شخصی ندارد، بلکه دارای چندین خود است که با چرخه‌های عضویت گروهی هم‌خوانی دارد. زمینه‌های متفاوت اجتماعی ممکن است یک شخص را به فکر کردن، احساس کردن و عمل کردن بر مبنای «رده خود» شخصی، خانوادگی یا ملی‌اش برانگیزاند. به‌طور کلی می‌توان گفت که فرضیه مرکزی تاجفل و همکاران او این بود که ما مقوله‌هایی را که در ذهن خود به وجود می‌آوریم، با مرتب کردن موضوعات در آن‌ها تفاوت‌ها را در بین مقوله‌ها افزایش می‌دهیم (افزایش تفاوت‌های بین مقوله‌ای و در داخل گروه آن‌ها را کاهش می‌دهیم. به‌عبارت‌دیگر، آن‌ها می‌گویند ما تمایل داریم بر شباهت بین اعضای یک مقوله

5. Sassatelli
6. Strayhorn
7. Tajfel

و تفاوت بین مقوله‌ها در بین این گروه‌ها، فرد آن‌هایی را که بدان تعلق خاطر دارد (درون گروه) می‌شناسند و آن‌هایی را که بدان متعلق نیست (برون گروه) نیز تمیز می‌دهد (تاجفل و ویلکس، ۱۹۶۳).

کاستلز در بحث هویت در جامعه شبکه‌ای سه نوع برساختن هویت تمایز قائل می‌شود:

۱. هویت مشروعیت بخش

۲. هویت مقاومت

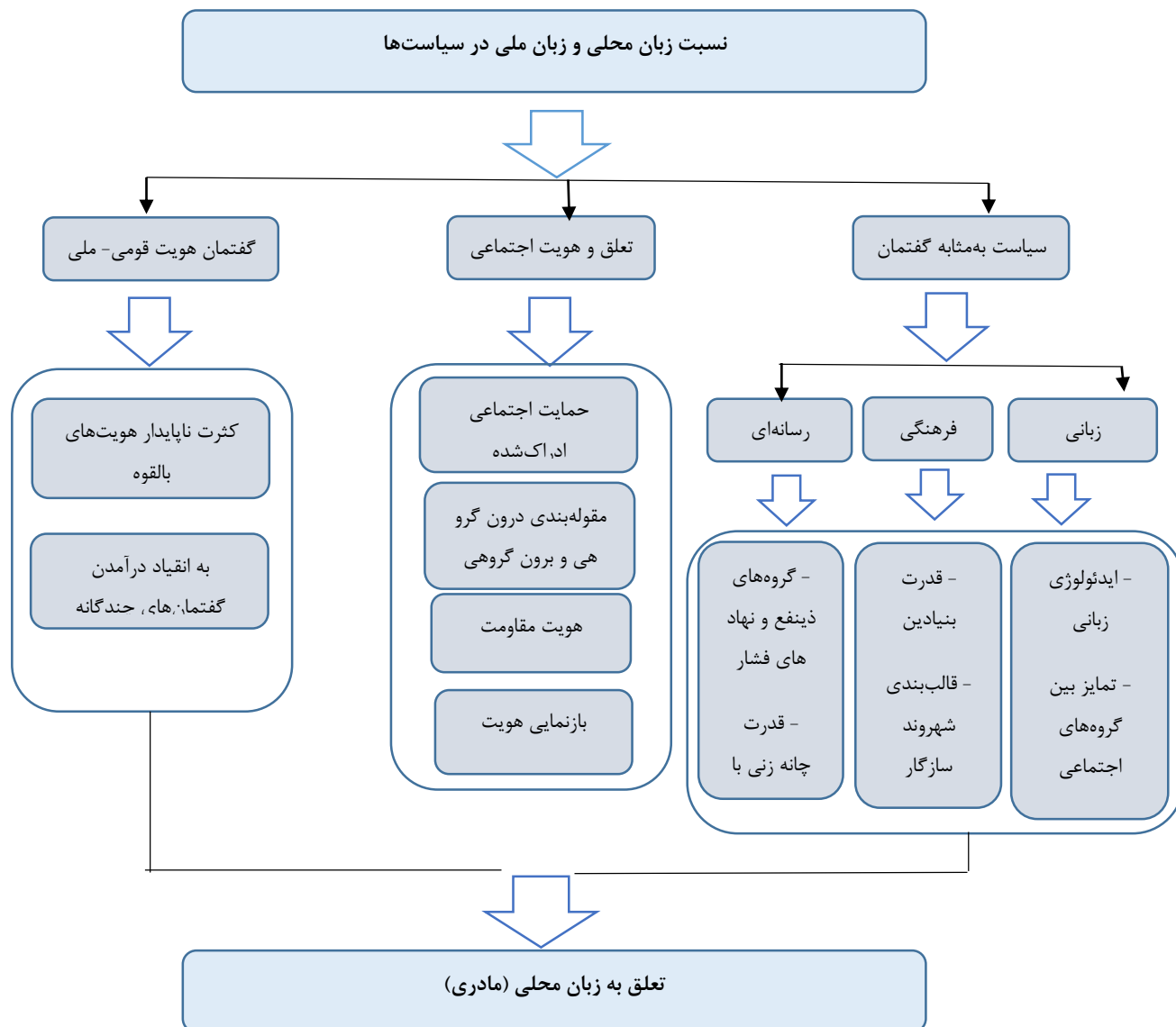
۳. هویت برنامه دار (کاستلز، ۱۳۸۵: ۱۸).

وی سپس اظهار می‌دارد که هویت مشروعیت‌بخش توسط نهادهای غالب جامعه ایجاد می‌شود تا سلطه آن‌ها را کنشگران اجتماعی گسترش دهند و عقلانی کنند. به نظر کاستلز پیامد وابستگی به چنین هویتی ایجاد جامعه مدنی است. بنا به رأی کاستلز هویت مقاومت به دست کنشگرانی ایجاد می‌شود که در اوضاع و احوال و شرایطی قرار دارند که از طرف منطق سلطه بی‌ارزش دانسته می‌شود یا داغ ننگ بر آن‌ها زده می‌شود. از این رو مبنای این هویت سنگرایی برای مقاومت و بقا بر مبنای اصول متفاوت یا متضاد با اصول مورد حمایت نهادهای جامعه شناخته می‌شود. بارک^۸ معتقد است هویت‌ها به واسطه بازنمایی‌ها شکل می‌گیرند. در این میان رسانه‌ها مهم‌ترین سازوکار ارتباطی برای پخش و انتشار این بازنمایی‌هاست. تلویزیون در حال حاضر یکی از واسطه‌ها و حلقه‌های اصلی بین مردم و محیط اجتماعی آنان بوده و نیز نیرومندترین ابزار در خلق تصورات ملی است (بارک، ۲۰۰۹).

۲-۲-۳: مروری نظری بر گفتمان هویت قومی - ملی

به نظر استوارت هال (۱۹۹۶)، هویت ملی مهم‌ترین سطح هویتی کنونی است که البته با تغییرات فکری و اجتماعی دچار بحران شده است. در این بحران بیش از هر چیز ناشی از متزلزل شدن بنیادهای نظری مفهوم و نظریه ملت است. حال از نوع متمایزی از تغییر ساختاری سخن می‌گویند که در اواخر قرن بیستم، یا زمانه معروف به پست‌مدرن، دست‌اندرکار متحول ساختن جوامع است. به نظر هال، این تغییر ساختاری چشم‌اندازهای فرهنگی طبقه، جنسیت، سکسوالیته، قومیت نژاد و ملیت را که جایگاه‌های محکمی به افراد اجتماع می‌دادند، در هم می‌ریزد. بنابراین، هویت پست‌مدرن هیچ‌گونه مفهوم ثابت و ذات‌گرایانه‌ای ندارد و در مقابل سوژه روشنگری و سوژه جامعه‌شناختی قرار می‌گیرد که هردو یکپارچه تلقی می‌شدند. از این منظر هویت تمام و کمال، یکپارچه و منسجم، پنداری خیالی است و به جای آن همانند نظام‌های متکثر معانی و بازنمایی فرهنگی، با پیچیدگی و کثرت ناپایدار هویت‌های بالقوه مواجهیم. از نظر هومی بابا نیز (۱۹۹۰) مرزهای فرهنگ و زبان ملی نامشخص است و درون و بیرون آن صورتی سایه‌روشن دارد از نظر وی از درون سنت‌های اندیشه سیاسی و زبان ادبی است که ملت، به مثابه یک ایده تاریخی نیرومند، در غرب سر برمی‌آورد. از قضا نیرومندی آن برخلاف تصور متعارف نه در یکپارچگی ذاتی آن، بلکه در وحدت نامکنش به مثابه نیروی نمادین نهفته است؛ بنابراین به نظر او به‌رغم یقین مورخان درباره سرچشمه‌های ملت به‌عنوان نشانه مدرن شدن جامعه، زمان‌مندی فرهنگی ملت واقعیت‌های اجتماعی بسیار موقتی‌تر و ناپایدارتری را ترسیم می‌کند. بابا معتقد است روایت بر تحمیل وحدت بر ناهمگونی یا به بیانی دیگر با به حاشیه راندن و به انقیاد درآوردن گفتمان‌های چندگانه به قصد ایجاد شکلی منسجم و یکدست پیش می‌رود. با توجه به مباحث نظری مطرح‌شده و استخراج مهم‌ترین مفاهیم حساس در نظریات و رویکردها می‌توان مدل مفهومی زیر را ترسیم کرد (هابزباوم و همکاران، ۱۹۸۳: ۱۰).

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق

۴-روش پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر، کیفی و تکنیک جمع‌آوری اطلاعات آن مصاحبه عمیق است. جامعه هدف را مسئولان سه نهاد آموزش و پرورش، صداوسیما و فرهنگ‌وارشاد اسلامی و نخبگان و کارشناسان مربوط به این سه حوزه (آموزش، فرهنگ و رسانه) در شهر ایلام تشکیل می‌دهند که به شیوه نمونه‌گیری هدفمند و نظری انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرد. حداقل زمان مصاحبه ۲۰ دقیقه، حداکثر ۸۰ دقیقه و میانگین زمان مصاحبه‌ها ۶۰ دقیقه بوده است. به این ترتیب، داده‌های به دست آمده از ۱۶ مصاحبه انجام شده، به روش تحلیل مضمون تماتیک بر اساس الگوی ولکات مورد تحلیل قرار گرفتند. ولکات فرایند تحلیل داده‌ها را دارای سه مرحله عمومی توصیف، تحلیل و تفسیر می‌داند. در مرحله توصیف، داده‌ها در یک نظم و پیوستار زمانی قرار می‌گیرند. نظم مذکور می‌تواند بر اساس نظر محقق یا فرد مشارکت‌کننده در تحقیق باشد. در

مرحله تحلیل، داده‌ها سازمان‌دهی، تنظیم و مقوله‌بندی می‌شوند درنهایت، تفسیرهای اصلی عمدتاً با رویکرد مقایسه‌ای صورت می‌گیرند. (محمدپور، ۱۳۹۰: ۶۹-۶۸). در تحقیق حاضر سه مرحله مذکور در تحلیل داده‌های مصاحبه‌ای به کار برده شده است:

۱- پس از انجام هر مصاحبه، متن آن پیاده شده و مورد بررسی اولیه قرار گرفت تا برای اطمینان از جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر چنانچه اصلاحی در روند مصاحبه‌ها لازم به نظر رسد، مصاحبه مربوطه تکمیل و در موارد بعدی مراعات گردد. سپس متون مربوط به مصاحبه‌ها بر اساس نظم زمانی انجام شده، تنظیم و کار جداسازی بخش‌ها و پارگراف‌های آن‌ها صورت گرفته و عبارات حاصل شده به‌دقت مورد مطالعه قرار گرفت.

۲- کدگذاری داده‌ها بر اساس سه مرحله کدگذاری «باز»، «محوری» و «انتخابی» انجام شد.

۳- مضامین یا تم‌های اصلی استخراج شده مورد تفسیر و تحلیل قرار گرفتند.

برای اعتباربخشی به تحقیق حاضر از زاویه‌بندی تحلیلی یا پژوهشگر و نظری استفاده شده است. زاویه‌بندی تحلیلی و پژوهشگر به این معنا که چند تحلیل‌گر (نویسندگان) به صورت جداگانه به بررسی تحقیق حاضر پرداخته‌اند و هرکدام دارای نقشی مسلط و تخصصی متفاوت بوده‌اند. در زاویه‌بندی نظری نیز مفاهیم حساس تحقیق از نظریه‌ها و رویکردهای متفاوت استخراج شده که در تحلیل یافته‌های تحقیق نیز از آن‌ها استفاده شده است.

در جدول زیر مشخصات مشارکت‌کنندگانی که با آن‌ها مصاحبه صورت گرفته، آمده است. بیشتر آن‌ها ساکن یا متولد شهر ایلام بودند و سعی شده است با توجه به هدف اصلی تحقیق نمونه ترکیبی از کارشناسان و نخبه‌های هر سه حوزه آموزش، فرهنگ و رسانه باشد.

جدول ۱: مشخصات افراد مورد مصاحبه

شماره مشارکت‌کننده	جنسیت	سن	تحصیلات	سمت/حوزه فعالیت
۱	مرد	---	کارشناس ارشد	مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان ایلام
۲	مرد	۳۵	کارشناسی	معاون فرهنگی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ایلام
۳	مرد	۶۰	کارشناس ارشد	محقق و نویسنده و شاعر و فرهنگی بازنشسته
۴	زن	۴۰	کارشناس	نویسنده و شاعر
۵	مرد	۳۵	کارشناس ارشد	نویسنده شاعر و محقق
۶	مرد	---	کارشناس ارشد	مدیرکل آموزش و پرورش استان ایلام
۷	مرد	۴۵	دکتری	مدیر در آموزش و پرورش
۸	مرد	۵۸	دکتری	دبیر بازنشسته آموزش و پرورش
۹	مرد	۴۰	دکتری	مدرس دانشگاه
۱۰	مرد	۵۶	دکتری	استاد زبان‌شناسی دانشگاه تهران
۱۱	مرد	---	دکتری	استاد زبان‌شناسی دانشگاه ایلام
۱۲	مرد	---	دکتری	مدیر گروه زبان و ادبیات کردی دانشگاه کردستان
۱۳	مرد	۴۵	کارشناس	کارشناس و مجری صداوسیما
۱۴	مرد	۳۶	کارشناس ارشد	کارشناس صداوسیما
۱۵	مرد	۳۵	کارشناس ارشد	کارشناس ارتباطات و مدیر خبرگزاری ایلام امروز
۱۶	زن	۴۰	کارشناس ارشد	کارشناس صداوسیما

۵-تحلیل یافته‌ها

هدف از تحلیل داده‌ها استخراج مفاهیم و سپس مضمون‌هایی است که به مضمون‌های توصیف موسوم‌اند. در این پژوهش، پس از تحلیل داده‌های مصاحبه‌ای و متنی ۱۰ تم یا مضمون اصلی استخراج شده است که در جدول زیر مضامین اصلی و فرعی به تفکیک بیان شده است؛ و در ادامه به تفسیر هر کدام از مضامین اصلی پرداخته شده است.

جدول ۲: مضامین اصلی و فرعی تحقیق

مضامین اصلی	مضامین فرعی
غلبه رویکرد امنیتی	وجود نگاه امنیتی به زبان
	فرعی‌سازی زبان محلی به منظور تقویت امنیت ملی
	غلبه نهادهای امنیتی بر نهادهای فرهنگی
	کنترل زبانی و فرهنگی برای جلوگیری از ناامنی در سایر حوزه‌ها
	تلقی لباس و زبان کردی به عنوان لباس و زبان ضد نظام در مردم کم‌کاری نهادهای رسمی و گرایش مردم به شبکه‌های معاند
سیاست‌زدگی	تغییر سیاست‌ها بر مبنای دولت‌ها
	سیاسی شدن مبحث زبان قومی
	تبدیل شدن زبان محلی به شعار سیاسی
	سیاست‌زدگی شعر و ادب کردی
	شعارزدگی در برنامه‌ها
به حاشیه رفتن زبان محلی	انتخاب مدیران سیاسی به جای مدیران فرهنگی
	سطح پایین دانستن صحبت با زبان محلی
	تأکید صداوسیما بر یک گویش خاص (همسو) و طرد بقیه گویش‌ها
	تمسخر سخن گفتن به زبان محلی
چالش تسلط آموزش تک‌زبانه	بازنمایی طنزآمیز لباس و زبان محلی در برنامه‌های صداوسیما محلی
	ناکافی بودن آموزش به زبان معیار
	ضروری بودن پیشرفت تحصیلی با آموزش زبان مادری
شکل‌گیری معرفت ناقص نسبت به هویت تاریخی و محلی به دلیل فراموش زبان مادری	
مرکزگرایی	انتخاب مدیران غیربومی و مرکز نشین
	اختیار نداشتن استان‌ها در قوانین موجود
	عدم استقلال نهادهای محلی
	پیروی بی‌چون و چرا از برنامه‌های مرکز
ضرورت انسجام زبان قومی و زبان ملی	رشد زبان رسمی با تقویت زبان محلی
	پیوند زبان فارسی با زبان‌های قومی
	تقویت زبان مادری تقویت همبستگی ملی
	عجین کردن ارزش‌های بومی و ارزش‌های ملی
تنوع گویشی و عدم تسلط گویش معیار	درک شدن فرهنگ و گویش هر شهر در زمینه خودش
	تأکید بر کردی جنوبی ایلام مستقل از گویش مسلط در کردستان
	نبود بازار کار برای فارغ‌التحصیلان زبان کردی
تمرکز قدرت در زبان معیار	محدودیت چاپ مقالات با موضوع زبان کردی نسبت به زبان فارسی
	عدم وجود رشته دانشگاهی زبان کردی
	قدرت زبان معیار
	عدم پیشرفت شغلی و تحصیلی با زبان محلی
سلیقه‌ای و فرد محور شدن اجرای سیاست‌ها	متکی بودن اجرای سیاست‌ها به فرد
	برخورد سلیقه‌ای مدیران
	محافظه‌کاری افراطی مدیران
	عوض شدن برنامه‌ها با عوض شدن مدیران

۱-۵: رویکرد امنیتی

با توجه به یافته‌های تحقیق مصاحبه‌شوندگان معتقدند که در شهر ایلام نهادهای آموزش و پرورش، ارشاد اسلامی و صداوسیما بیشتر به جای رویکردی فرهنگی به حوزه زبان محلی کُردی^۹ رویکردی امنیتی به آن دارند، به‌گونه‌ای که در بسیاری موارد پوشیدن لباس محلی و صحبت کردن به زبان کردی به‌مثابه کنش و اقدام علیه نظام تلقی می‌شود. این امر موجب می‌شود یک ترس در صحبت کردن به زبان محلی در بین مردم و کارکنان ادارات نیز ایجاد شود و استفاده به‌صورت غیررسمی و پنهانی انجام شود و همین امر موجب گرایش مردم به‌خصوص جوانان به شبکه‌های معاند شده که موجب ناامنی می‌شود. همچنین مصاحبه‌شوندگان معتقدند که سیاست‌ها حفظ امنیت ملی را در به حاشیه بردن زبان محلی می‌دانند؛ درحالی‌که می‌توان با تقویت زبان و فرهنگ قومی و محلی به انسجام ملی رسید. مصاحبه‌شوندگان معتقدند با برداشتن نگاه امنیتی در حوزه زبان قومی می‌توان به غنی شدن فرهنگ ایرانی کمک کرد و زبان فارسی و کردی در هیچ زمانی نبوده که در مقابل هم قرار گیرند بلکه همواره در یک جبهه قرار داشته‌اند. این نکته را نیز یکی از مصاحبه‌شوندگان این‌گونه بیان کرده است:

«به نظر من یک تعامل باید بین نهادهای سیاسی و امنیتی و انجمن‌های فرهنگی و هنری و ادبی بومی ایجاد شود؛ چون عمده مسئله ایجادشده یک کج‌فهمی و سوءتفاهم است در این ۴۰ ساله هیچ‌گاه قصد امنیتی و لطمه به زبان شیرین فارسی و هویت ملی نبوده، بلکه همواره به ایرانی بودن می‌بالیم و زبان فارسی هم بسیار دوست داریم، اما متأسفانه یک توهم توطئه همواره وجود دارد؛ هرچند این امر تا حدی کم شده است» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۳).

۲-۵: سیاست‌زدگی

یافته‌ها نشان می‌دهند که سیاست‌های زبانی سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما در شهر ایلام از ثبات لازم برخوردار نبوده و با توجه به تغییر دولت‌ها برنامه‌ها نیز تغییر کرده است. همین قائم بودن برنامه‌ها به دولت‌ها نگاه سلیقه‌ای را در فرایند سیاست‌گذاری وارد کرده در نتیجه مسئله زبان محلی همواره به‌عنوان یک مسئله ابهام‌آمیز و حل‌نشده تداوم یافته است. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه معتقد است:

«تمامی فرایند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه زبان و به‌صورت کلی فرهنگ قومی با تغییر دولت‌ها و اینکه چه رئیس‌جمهوری با چه رویکردی در سر کار می‌آید تغییر می‌کند» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۱).

یافته‌ها همچنین نشان می‌دهند که در شهر ایلام مواجهه نهادها با حوزه زبان محلی و مادری نه در قالب اجتماعی و فرهنگی، بلکه بیشتر در قالب سیاسی است. برنامه‌های زبانی همواره با احتیاط و بسیار محافظه‌کارانه و بیشتر با حضور چهره‌ها و شخصیت‌های سیاسی نه فرهنگی برگزار می‌شود، به‌گونه‌ای که حتی نگاه به حوزه شعر و ادب کردی نیز بیشتر سیاسی است تا فرهنگی. نکته آخر در زمینه سیاست‌زدگی زبانی اینکه در شهر ایلام حوزه فرهنگ و زبان محلی به ابزاری برای پیش‌برد اهداف سیاسی سیاستمداران محلی در برنامه‌ها و مناسبت‌های خاص از جمله انتخابات (مجلس شورای اسلامی و شورای شهر و روستا) تبدیل شده است که این امر بیشتر به بی‌اعتمادی مردم منجر شده است. مصاحبه‌شوندگان بر این باورند که با برداشتن نگاه سیاسی بر زبان و شعر و ادب کردی و ترویج آن می‌توان از آن به‌عنوان فرهنگ غنی ایرانی در تأثیرگذاری بر کشورهای همسایه استفاده کرد.

۳-۵: به حاشیه رفتن زبان محلی

با توجه به یافته‌ها، در شهر ایلام یک تصویری وجود دارد که هر کس به زبان کردی و مادری صحبت کند از بعد پرستیژی در سطح پایینی قرار دارد و در بعضی از محافل نیز ممکن است که مورد تمسخر قرار بگیرد. این امر به‌گونه‌ای است که حتی در مطبها و یا در برخی ادارات کسانی که لباس محلی بپوشند، مورد سرزنش قرار گرفته یا در مواردی ممکن است از ورودشان به برخی از اماکن نیز جلوگیری شود. مصاحبه‌شوندگان معتقدند که جایگاه پایین زبان مادری در شهر ایلام از طرفی به نظام تربیتی خانواده‌ها مرتبط است و از طرف دیگر بازنمایی ناقص زبان و فرهنگ محلی از طرف نهادها است. به‌گونه‌ای که در برخی از

۹. در اینجا منظور از زبان کردی، کردی جنوبی است که گویش غالب در شهر ایلام است.

خانواده‌ها فرزندان از صحبت کردن به زبان مادری منع می‌شوند. بخش دیگری از مصاحبه‌ها به این نکته اشاره دارد که نهادها از جمله صداوسیما با تأکید بر یک گویش خاص موجب به حاشیه رفتن بقیه گویش‌های زبان کردی در ایلام می‌شود. مسئله دیگری که در مصاحبه‌ها به آن اشاره شده این است که در برنامه‌های نهادها به‌خصوص صداوسیما در برنامه‌های طنز واژگان کردی بیشتری استفاده می‌شود و زبان بازیگران و مجریان با محتوای جدی و رسمی به زبان معیار و رسمی است. یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان می‌کند که:

«در صداوسیما زبان کردی بیشتر زبان طنز است. در برنامه‌های رسمی که از کارشناسان و افراد متخصص دعوت می‌کنند با زبان رسمی صحبت می‌شود ولی در موارد طنز و شوخی از زبان کردی استفاده می‌شود که این امر در تنزل جایگاه زبان کردی مؤثر است» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۱۴).

مصاحبه‌شوندگان همچنین اذعان داشته‌اند که این وضعیت (بازنمایی زبان کردی به‌عنوان زبان طنز) وجهه زبان کردی را در میان مردم پایین می‌آورد و میزان باورپذیری و اعتماد به زبان مادری به شدت پایین می‌آید.

۴-۵: چالش تسلط آموزش تک‌زبانه

طبق نتایج تحقیق، مصاحبه‌شوندگان معتقدند آموزش فقط یک زبان (معیار) موجب تک‌قطبی شدن حوزه آموزش، معرفت و تربیت می‌شود که اگر در کنار زبان معیار زبان محلی و قومی نیز آموزش داده شود تا حد زیادی این مشکل حل می‌شود. آموزش زبان مادری کردی و فارسی موجب بالندگی هردو زبان شده و ذخایر دانشی فراگیران نیز غنی‌تر می‌شوند. مصاحبه‌شوندگان معتقدند که زبان مادری باید به‌عنوان زبان میانجی در آموزش‌ها حضور داشته باشد و اینکه قابلیت‌های هر دو زبان یعنی فارسی و زبان مادری کردی به‌طور چشمگیری به هم مربوط و لازم و ملزوم یکدیگرند. همچنین آن‌ها معتقدند که عواطف و احساسات و اندیشه‌ها و ارزش‌ها و مفاهیم این‌چنینی، می‌توانند به بهترین شکل، توسط زبان مادری هر فرد منتقل شوند و در برخی موارد، زبان مادری تنها ابزار موجود برای انتقال مفاهیم ذکر شده است. زبان مادری موجب می‌شود که فرد خود را به میراث فرهنگی گذشته خود متصل کند و در وضعیت موجود که دنیای چندگانگی و بحران هویت است هویت خود را بازباید. مصاحبه‌شوندگان معتقدند که عدم یادگیری و آموزش زبان مادری موجب یک فقر دانشی، معرفتی و هویتی در کودکان شده است. این مسئله باعث می‌شود که کودکان بدون مهارت‌های لازم بار بیایند و نتوانند خود را با بایسته‌های جهانی قرن جدید وفق دهند. این افراد همیشه در زندگی در معرض فقر و نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی قرار می‌گیرند. به نقل از یکی از مصاحبه‌شوندگان:

«زبان مادری کامل‌ترین وسیله برای پیام‌رسانی به قشر کودک و نوجوان است؛ بنابراین نباید خانواده مانع یادگیری زبان کردی بشوند. به لحاظ جامعه‌شناسی این کار باعث اختلال و دوگانگی در شخصیت فرد می‌شود. زبان مادری تنها یک لفظ برای ارتباط روزمره بین گروهی از انسان‌ها نیست، بلکه میراث معنوی ارزشمندی است که در سفری طولانی در طول زمان از کوران بسیاری حوادث گذشته، تبدیل به یک اعتقاد یا به‌عبارت‌دیگر یک حق شده است. فراموشی آن مساوی با فراموشی هویت و اصالت خود» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۴).

۵-۵: مرکزگرایی

با توجه به نتایج تحقیق بیشتر مصاحبه‌شوندگان معتقدند که بیشتر تصمیمات نهادها (آموزش و پرورش، صداوسیما و فرهنگ و ارشاد اسلامی) تزریق شده از مرکز است و نهادها در سطح استان‌ها نمی‌توانند یک مدیریت مستقل داشته باشند. مصاحبه‌شوندگان معتقدند که آموزش و پرورش در شهر ایلام کاملاً متکی به اسناد بالادستی است و در زمینه زبانی نمی‌توانند طرح یا برنامه‌ای بومی و استانی طراحی کنند. آن‌ها معتقدند که صداوسیما و فرهنگ و ارشاد به‌صورت کم‌وبیش تصمیمات محلی و استانی را در برنامه خود دارند و در مواردی برنامه‌هایی بر مبنای فرهنگ و زبان محلی طراحی و اجرا می‌شود. همین امر موجب تحرک زبانی و فرهنگی و افزایش رضایت در بین شهروندان شده است. آن‌ها معتقدند که در حوزه زبان و فرهنگ محلی در شهر ایلام نهادها و برنامه‌های آن‌ها (به‌خصوص آموزش و پرورش) بیش از حد محافظه‌کارانه است. آن‌ها همچنین بیان می‌کنند که سیاست مرکزگرایی باید با انعطاف بیشتر در زمینه فرهنگ و زبان محلی اختیاراتی به استان‌ها و نهادهای استانی واگذار کند تا بر مبنای قابلیت استان برنامه‌هایی طرح و اجرا شود. مصاحبه‌شوندگان معتقدند که باید در شهر ایلام شورایی تخصصی زبان و فرهنگ بومی متشکل از مدیران نهادی مربوطه و نخبگان استان به وجود آید که تصمیمات مهم این حوزه به‌صورت علمی و

کارشناسی شده انجام شود و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی و پتانسیل‌های بومی و محلی شهر و استان هم دیده شود. اغلب برنامه‌های تدوین‌شده از مرکز بدون در نظر گرفتن قابلیت‌های استانی طراحی و به استان‌ها ارسال می‌شود. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه معتقد است:

«مدیران آموزش و پرورش باید دغدغه فرهنگی و آموزش داشته باشند. بیشتر تحت تأثیرات سیاسی کاری‌ها و سیاست‌های بالادستی هستند. آموزش و پرورش از آنجایی که میزان استقلال استانی‌اش کم‌تر است و کامل دنباله‌روی سیاست‌های ملی و کلان است باید از مرکز و وزارتخانه یک بخشنامه برای تقویت زبان‌ها و فرهنگی محلی اقدام کنند» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۳).

۵-۶: ضرورت انسجام زبان قومی و زبان ملی

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشتر مصاحبه‌شوندگان معتقدند که مردم ایلام با وجود اینکه به زبان و فرهنگ محلی کردی وابستگی بالایی دارند، به هویت ملی و مشخصه‌های هویت ملی از جمله زبان فارسی نیز وابستگی بالایی دارند. آن‌ها معتقدند که زبان فارسی و ملیت ایرانی به‌تنهایی و بدون در نظر گرفتن زبان و فرهنگ قومی معنا ندارد و اینکه تقویت زبان محلی کردی در واقع تقویت زبان فارسی است. مصاحبه‌شوندگان بیان کرده‌اند که بیشتر مردم ایلام که دارای تعلق به زبان مادری و محلی خود هستند متقابلاً تعلق به زبان ملی بالایی نیز دارند و همین امر موجب تقویت هویت ملی و همبستگی ملی می‌شود. در مجموع آنچه از مصاحبه‌ها استخراج می‌شود و قابل تأمل است این است که زبان ملی و مادری نه‌تنها در تعارض نیستند، بلکه به هم مرتبط‌اند و ضروری است به تناسب سطح و موقعیت هر کدام به تقویت آن‌ها پرداخته شود و به ارتقای فرهنگ ملی کمک نمود و با پرهیز از افراط و تفریط و اجتناب از گریزها و گرایش‌های نسنجیده، بر انسجام و وحدت افزود. به نقل از یکی از مصاحبه‌شوندگان:

«به گفته مقام معظم رهبری تقویت فرهنگ‌های بومی - محلی تقویت و تحکیم فرهنگ ملی ایران اسلامی است. اگر این فرمایش مقام معظم رهبری سرلوحه کار قرار بگیرد می‌توان در راستای این مهم در آموزش و پرورش هم گام‌هایی برداشت. به باور من در سیاست کلان آموزش و پرورش، پرداختن به زبان‌های بومی - محلی هیچ محلی از اعراب ندارد و شاید این ناشی از سیاست‌های کلی این وزارتخانه باشد و یا شاید برخوردهای سلیقه‌ای با چنین مباحثی در آموزش و پرورش باعث شده که به این مقوله پرداخته نشود» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۸).

۵-۷: تنوع گویشی و عدم تسلط گویش معیار

با توجه به یافته‌ها بیشتر مصاحبه‌شوندگان معتقدند که در شهر ایلام آنچه به‌عنوان تعلق به زبان محلی وجود دارد، تعلق به زبان کردی و گویش سورانی سنندجی است. آن‌ها معتقدند که گویش مردم ایلام، کردی جنوبی است و باید سیاست‌ها بر این گویش تأکید کنند و آن را تقویت کنند که مردم ایلام گرایش به گویش سورانی سنندجی نداشته باشند؛ زیرا مردم در ذهن خود گویش سورانی سنندجی را گویش گروهک‌های سیاسی می‌دانند و صحبت کردن فرزندان‌شان را با گویش سورانی پرخطر دانسته و در نتیجه از کردی صحبت کردن فرزندان‌شان جلوگیری می‌کنند. آن‌ها معتقدند که هر شهر فرهنگ و زمینه خاص خودش را دارد و باید در هر شهر گویش و فرهنگ خود آن شهر تقویت شود. همچنین بیشتر آن‌ها معتقدند که در یک زبان نباید یک گویش به‌عنوان گویش معیار مطرح شود؛ زیرا موجب به حاشیه رفتن سایر گویش‌ها در مواردی فراموش شدن آن‌ها می‌شود و مصاحبه‌شوندگان معتقدند در بعضی محافل این مورد مطرح می‌شود که گویش سورانی سنندج به‌عنوان گویش معیار در مناطق کردنشین ایران ترویج شود که این امر قابلیت اجرا و کارایی مناسبی ندارد. به نقل از یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه:

«صداوسیما باید به تمامی گویش‌های کردی برنامه داشته باشد. صداوسیما ایلام به یک گویش برنامه دارد و سایر گویش‌ها را فراموش کرده، این عامل باعث شده مردم از صداوسیما روی برگردانند و به شبکه استانی کردستان گرایش پیدا کنند که آن با کردی سورانی برنامه اجرا می‌کند» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۱۵).

۵-۸: تمرکز قدرت در زبان معیار

با توجه به نتایج تحقیق، مصاحبه‌شوندگان معتقدند که زبان معیار فارسی با قدرت پیوند خورده است و زبان‌های قومی و محلی از جمله زبان کردی دچار خلأ قدرت است. در نتیجه گرایش به قدرت و زبان قدرت در مردم ایجاد شده است و مردم برای

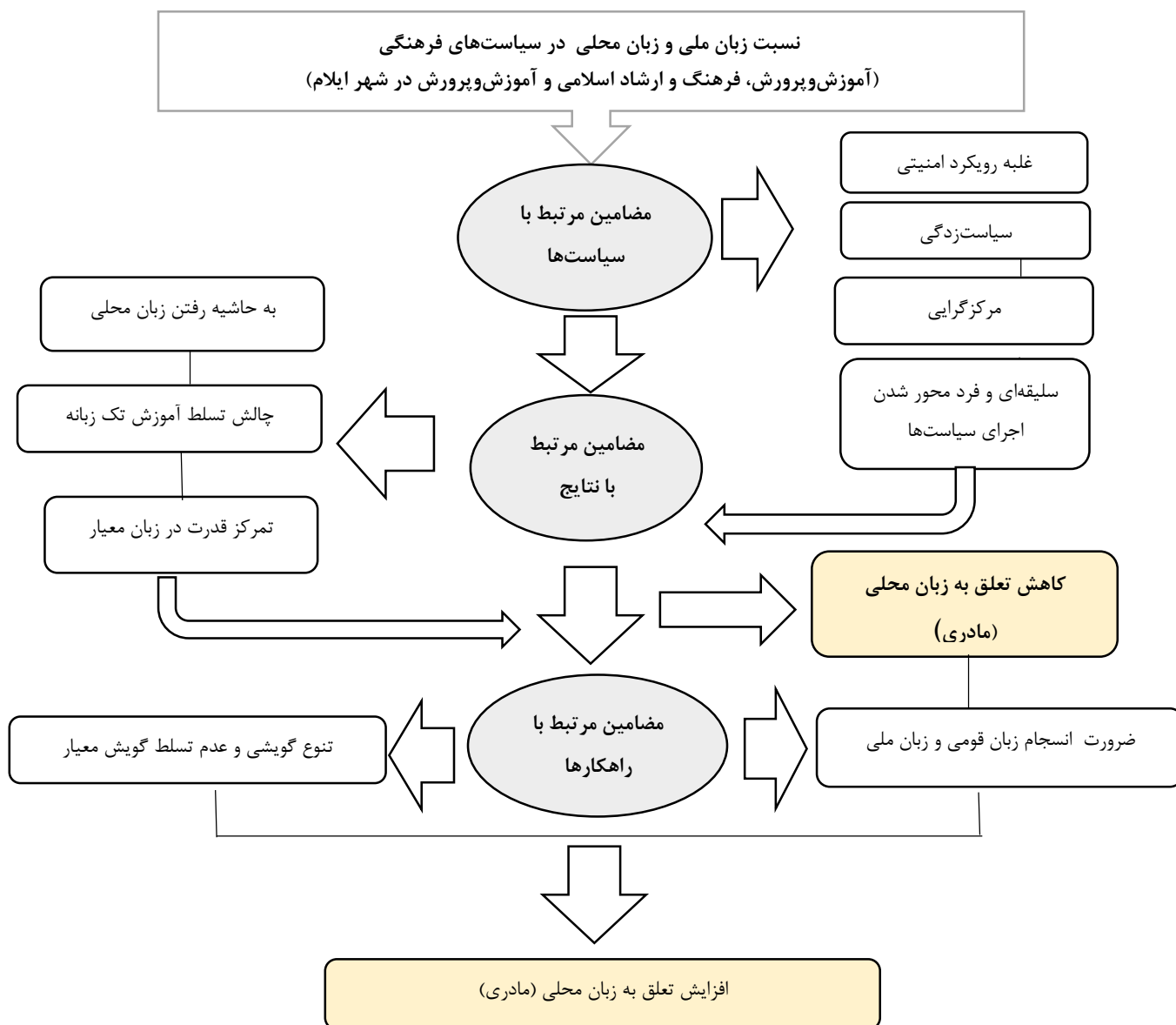
اینکه بتوانند جایگاه قدرتمندتری بیابند به زبان معیار فارسی روی می‌آورند و از زبان محلی کردی روی می‌گردانند. مصاحبه‌شوندگان معتقدند که مردم ایلام به علت مشکلات و محرومیت‌های اقتصادی، این تفکر را دارند که صحبت کردن به زبان فارسی و گرایش به آن، آن‌ها را در چرخه قدرت می‌اندازد و باعث پیشرفت‌های شغلی، تحصیلی و اجتماعی می‌شود. آن‌ها معتقدند که تا حدی باید از زبان معیار قدرت زدایی شود و این قدرت به زبان‌های محلی داده شود و زبان محلی در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نیز وارد شود. این خلأ قدرت در بخش علمی و دانشگاهی نیز دیده می‌شود به گونه‌ای که مصاحبه‌شوندگان معتقدند که از معضلات پیش روی زبان مادری عدم وجود رشته دانشگاهی زبان کردی در دانشگاه ایلام و دانشگاه آزاد است. آن‌ها معتقدند که اگر زبان کردی در دانشگاه کرسی داشته باشد می‌تواند جایگاه تثبیت‌شده‌ای بیابد و در مراودات علمی و حتی همکاری‌های علمی با سایر دانشگاه‌های داخلی و خارجی باعث انعکاس زبان و فرهنگ قومی و ملی ایرانی شود. معضلات دیگر که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده‌اند عدم بازار کار برای فارغ‌التحصیلان رشته ادبیات کردی (دانشگاه کردستان) است. آن‌ها بیان کرده‌اند به علت اینکه شرایط کاری برای فارغ‌التحصیلان وجود ندارد با وجود استقبال زیاد به این رشته ممکن است در بلندمدت انگیزه برای ورود به این رشته کم شود. همچنین آن‌ها بیان کرده‌اند که مقالاتی که با موضوع زبان کردی و یا به زبان کردی نوشته شود به ندرت اجازه چاپ می‌گیرد و یا در چاپ با موانعی مواجه می‌شود. به نقل از یکی از مصاحبه‌شوندگان: «در هیچ‌کدام از دانشگاه‌های ایلام ادبیات و زبان کردی وجود ندارد و همین امر خود در عدم ترویج آن و همچنین عدم تعلق مردم به زبان محلی و مادری تأثیر دارد» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۱۲).

۹-۵: سلیقه‌ای و فردمحور شدن اجرای سیاست‌ها

یافته‌ها نشان می‌دهد که مصاحبه‌شوندگان معتقدند که سیاستمداران و مدیران سه نهاد آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما در شهر ایلام با مسئله فرهنگ و زبان به خصوص زبان محلی یک برخورد سلیقه‌ای دارند و به جای ضرورت‌های اجتماعی، رویکردهای ذهنی خود را پیاده می‌کنند. آن‌ها بیان کردند که اقدامات مدیران بسیار محافظه‌کارانه است و راه را بر روی هرگونه تنوع در فرهنگ و زبان محلی بسته است. مصاحبه‌شوندگان باور دارند که سیاست‌ها و برنامه‌ها نباید متکی به فرد و سلیقه فردی باشد که با عوض شدن مدیر، همه برنامه‌ها و اقدامات گذشته به حاشیه برود بلکه باید اجرای برنامه‌های فرهنگی و زبانی از یک روند منطقی و کلان و با نگاه به زمینه اجتماعی و فرهنگی شهر ایلام طراحی و اجرا شود. به نقل از یکی از مدیران: «برنامه‌ها نباید سلیقه‌ای و شخص‌محور باشد؛ مثلاً اگر بنده یک طرز فکر شخصی دارم به هر قیمتی آن را انجام بدهم، بلکه برنامه‌ها باید کارشناسی شده و با توجه به اجتماعی که برای آن برنامه‌ریزی می‌شود باید اجرا شود» (نقل از مصاحبه‌شونده شماره ۱).

۶- بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های تحقیق ۹ مضمون اصلی از مصاحبه‌ها استخراج شد که در قسمت قبل شرح داده شد. همچنین با توجه به هدف اصلی تحقیق که نسبت زبان ملی و زبان محلی در سیاست‌های فرهنگی و تأثیر آن در تعلق به زبان محلی یا مادری کردی در شهر ایلام است، مضامین اصلی تحقیق را در سه دسته مضامین مرتبط با سیاست‌ها، مضامین مرتبط با نتایج و مضامین مرتبط به راهکارها تقسیم‌بندی کرده و خروجی آن را بر تعلق به زبان مادری بیان می‌کنیم. در نمودار زیر تقسیم‌بندی مضامین ذکر شده است و در ادامه به تبیین آن پرداخته خواهد شد.

نمودار ۲: مدل مضمونی (تماتیک)

۱-۶: مضامین مرتبط با سیاست‌ها

در بین مضامین استخراج‌شده چهار مضمون غلبه رویکرد امنیتی، سیاست‌زدگی، سلیقه‌ای و فرد محور شدن سیاست‌ها و مرکزگرایی جزء مضامین مرتبط با سیاست‌های زبانی ملی، قومی قرار گرفتند. در این زمینه می‌توان گفت که امنیتی شدن و سیاست‌زدگی زبان محلی و قومی در واقع وارد شدن آن به حوزه امنیتی و سیاسی دولت است. مرحله‌ای که در آن موضوع امنیتی و سیاسی شده فراتر از قوانین رسمی دنبال می‌شود. عمده دلیل غلبه نگاه امنیتی و سیاسی به حوزه زبان محلی (زبان کردی) در سیاست‌ها، دغدغه حفظ انسجام و همبستگی ملی است و این تصور وجود دارد که زبان محلی در مقابل زبان معیار قرار دارد. درحالی‌که آنچه یافته‌های تحقیق حاضر نشان داده است این است که زبان محلی کردی در هیچ زمانی به‌عنوان یک زبان مقابل و مخالف در برابر زبان معیار فارسی قرار نگرفته است، بلکه همواره به‌عنوان جزئی از زبان‌های ایرانی و در داخل مرزهای ایران تعریف شده است. با این وجود مسئله اصلی در اینجا دلایل و چرایی امنیتی و سیاسی کردن نسبت زبان معیار و محلی است. از دیدگاه ویروز صاحب‌نظران مکتب کپنهاگ امنیتی کردن معادل و در تناظر با تهدید یک پدیده واقع می‌شود که خود محصول

درک بین‌ذهنی اعضای جامعه اعم از داخلی و بین‌المللی است. این مسئله از یک سو نشان از آن دارد که تهدیدها در بستر جامعه و با اتکا به اذهان شکل می‌گیرند و هویتی مستقل از جامعه ندارند و از سوی دیگر تهدیدهای لزوماً ناظر به یک خطر واقعی نیستند، بلکه ایجاد باور مشترک و جمعی مبنی بر تهدیدآمیز بودن پدیده، مقابله با آن و تأمین امنیت را توجیه‌پذیر می‌کند. درزمینه زبان محلی و زبان ملی نیز آنچه یافته‌ها نشان دادند در واقعیت و عرصه جامعه هیچ امر تهدیدآمیزی وجود ندارد و مردم شهر ایلام به زبان فارسی به‌عنوان زبان ملی خود تعلق بالایی داشته و در کنار آن به زبان کردی نیز به‌عنوان زبان مادری خود تعلق دارند و در این بین مدیران و سیاست‌گذاران محلی که در پی رسیدن به اهداف سیاسی خاصی هستند با ابراز سلیقه‌های شخصی به‌عمد یا غیر عمد سعی در بردن مسئله به سمت ابعاد امنیتی و سیاسی دارند که این مسئله با کاهش تعلق به هم زبان معیار و هم زبان محلی کردی همراه است. در همین زمینه نیز ویورمعتقد است که خطر و ناامنی به‌صورت بالقوه در جایی وجود ندارد، بلکه این نخبگان سیاسی هستند که از آن استفاده ابزاری می‌کنند. فریدمن (۲۰۰۹) فریدمن نیز در این زمینه بیان می‌کند که حضور گسترده دینفغان گوناگون و همچنین گروه‌ها و حتی نهادهای فشار شاید بزرگ‌ترین چالش برای سیاست‌گذاری رسانه در آینده باشد. تلفسون (۱۹۹۱) نیز با پررنگ‌تر نمودن جنبه سیاسی این مقوله، سیاست زبانی را نهادینه شدن زبان به‌مثابه مبنایی برای تمایز بین طبقات و گروه‌های اجتماعی می‌داند. بدین معنا که سیاست زبانی سازوکاری برای قرار دادن زبان در ساختار اجتماعی است که در آن ساختار، زبان می‌تواند تعیین‌کننده دسترسی به قدرت سیاسی و منابع اقتصادی باشد.

۲-۶: مضامین مرتبط با نتایج

به حاشیه رفتن زبان محلی، تمرکز قدرت در زبان معیار و چالش تسلط آموزش تک زبانه سه مضمون مرتبط با نتایج حاصل از سیاست‌های مطرح شده در بخش قبلی است. سیاست‌های زبانی با غلبه نگاه امنیتی و سیاسی و همچنین متکی بر فرد و سلیقه افراد و متکی به مرکز در درون جامعه به‌صورت نامحسوس موجب فرعی شدن و به حاشیه رفتن زبان محلی شده است. این فرعی شدن خود را بیشتر در بازنمایی‌های زبان محلی و مادری در جامعه و نهادها ازجمله صداوسیما نشان داده است؛ به‌گونه‌ای که زبان محلی به‌عنوان زبانی بی‌اهمیت و بدون پرستیژ بازنمایی می‌شود. بارک (۲۰۰۹) معتقد است هویت‌ها به‌واسطه بازنمایی‌ها شکل می‌گیرند. در این میان رسانه‌ها مهم‌ترین سازوکار ارتباطی برای پخش و انتشار این بازنمایی‌هاست. تلویزیون در حال حاضر یکی از واسطه‌ها و حلقه‌های اصلی بین مردم و محیط اجتماعی آنان بوده و نیز نیرومندترین ابزار در خلق تصورات ملی است (بارک، ۲۰۰۹). قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی بیان کرده‌اند که شبکه محلی سیما مرکز ایلام از طریق سریال‌های موجود با بازنمایی شکل خاصی از سبک زندگی به‌عنوان سبک غالب بر پذیرش و تقویت سبک زندگی سنتی تأکید کرده و در برابر سایر سبک‌های موجود در جامعه (سبک زندگی مدرن و بینابین) مقاومت کرده یا از آن به‌عنوان سبک حاشیه‌ای / نامتعارف یاد کرده است و جامعه ایلام را تحت عنوان جامعه سنتی معرفی و بازنمایی می‌کند.

تمرکز قدرت در زبان معیار نیز به‌عنوان نتیجه دوم سیاست‌ها مطرح است. وقتی قدرت به‌صورت انحصاری در زبان معیار متمرکز شود، نوعی خلاء قدرت در زبان محلی ایجاد می‌شود که موجب پیامدهای متعددی می‌شود. کاپلان و بالدوف (۲۰۰۳) معتقدند که ارتقای جایگاه و کاربرد یک زبان در فضاهای اجتماعی و علمی از فعالیت‌های مهم در راستای تحقق برنامه‌ریزی زبانی است. در این نوع برنامه‌ریزی، نقش حاکمیت در اعمال و تجویز برخی دستورالعمل‌ها اجتناب‌ناپذیر است. ازجمله کارکردهای این نوع برنامه‌ریزی همانا یافتن وجهه و اعتبار یک زبان به‌عنوان زبان علم، زبان حرفه‌ای و زبانی با فرهنگ والا است. والتیسون نیز بیان می‌کند در واقع همه سیاست‌ها ازجمله سیاست‌های فرهنگی حاصل قدرت‌اند چون صورت‌بندی می‌شوند تا به اهداف معینی برسند. معیار و چالش تسلط آموزش تک زبانه نیز نتیجه دیگر سیاست‌هاست، کامینز در نظریه رشد وابستگی متقابل نشان می‌دهد که رشد در زبان دوم وابسته به پیشرفت زبان اول است آن دسته از مهارت‌های سواد که آدمی به زبان بومی فرامی‌گیرد، به زبان‌های دیگر هم منتقل می‌شود. به‌عبارت‌دیگر مهارت‌های سواد و راهبردهای تفکر به‌طور ناخودآگاه به زبان دوم انتقال می‌یابد. اگر در زبان اول رشد ناقصی صورت گیرد این ناقصی شامل تمامی حوزه‌های زبان دوم نیز می‌شود (کامینز، ۱۹۸۴: ۱۵۰).

۳-۶: مضامین مرتبط با راهکارها

مضامین مرتبط با راهکارها شامل دو مضمون ضرورت انسجام زبان قومی و زبان ملی و تنوع گویشی و عدم تسلط گویش معیار است. با توجه به سیاست‌ها و نتایج حاصل از آن‌ها به‌عنوان راهکار این مسئله مطرح شد که در صورتی که دو زبان فارسی و کردی در کنار هم و نه در مقابل هم در حوزه آموزش و هم فرهنگ و صداوسیما حضور داشته باشند و یک انسجام درونی در بین آن‌ها برقرار باشد موجب غنای هر دو زبان شده و چالش‌های پیش روی زبان محلی کردی که مطرح شد نیز از بین می‌رود و این‌گونه هم تعلق به زبان محلی و مادری کردی در بین مردم بیشتر می‌شود، هم تعلق به زبان معیار فارسی. زبان فارسی و کردی نباید به‌عنوان یک خود و دیگری در مقابل هم قرار گیرند بلکه هر دو دارای یک ریشه و در یک سر طیف قرار دارند. تاجفل و همکاران معتقدند که ما مقوله‌هایی را که در ذهن خود به وجود می‌آوریم، با مرتب کردن موضوعات در آن‌ها تفاوت‌ها را در بین مقوله‌ها افزایش می‌دهیم افزایش تفاوت‌های بین مقوله‌ای و در داخل گروه آن‌ها را کاهش می‌دهیم. به‌عبارت‌دیگر، آن‌ها می‌گویند ما تمایل داریم بر شباهت بین اعضای یک مقوله و تفاوت بین مقوله‌ها در بین این گروه‌ها، فرد آن‌هایی را که بدان تعلق خاطر دارد (درون گروه) می‌شناسند و آن‌هایی را که بدان متعلق نیست (برون گروه) نیز تمیز می‌دهد. تنوع گویشی و عدم تسلط گویش معیار نیز راهکار دیگری بود که مطرح شد، به این معنی که نهادها نباید بر روی یک گویش تمرکز کنند و سایر گویش‌های زبان کردی به حاشیه رود زیرا این مسئله موجب کم‌رنگ شدن و عدم تعلق به سایر گویش‌ها می‌شود. بارچ سه ویژگی برای معیار شدن یک گویش بیان می‌کند: سهولت گویش، تعداد گویشوران اصیل و غیر اصیل در مقایسه با سایر گویش‌های زبان. محبوبیت و مقبولیت گویش در بین گویشوران سایر گویش‌ها (بارتچ، ۱۹۸۷: ۶۸).

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- ابراهیمی محمد، آزاد. (۱۳۹۵). بررسی نقش برنامه‌های کردی شبکه محلی مهاباد در تقویت فرهنگ و زبان مادری جوانان کرد منطقه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات و مطالعات رسانه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- امان‌اللهی بهاروند، اسکندر. (۱۳۸۰). بررسی علل گونه‌گونی قومی در ایران از دیدگاه انسان‌شناسی، فصلنامه مطالعات ملی، ۳(۹)، ۳۴-۱۲
- امیر کافی، مهدی. حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۲). نسبت هویت قومی و ملی در جامعه چند قومیتی ایران: بررسی و مقایسه سه رهیافت نظری، فصلنامه راهبرد، ۲۲، ۶۶.
- حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۸۷). نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۹(۳ و ۴): ۱۶۴-۱۴۳.
- حق پناه جعفر. (۱۳۹۴). سیاست‌گذاری قومی در جمهوری اسلامی ایران، چگونگی، فرایند و عوامل مؤثر بر تدوین. مجله سیاست‌گذاری عمومی. ۱(۲)، ۸۸-۶۹.
- خالق پناه، کمال، سنایی، علی. (۱۳۹۹). سیاست‌های زبانی و زبان‌های اقلیت: واکاوی جایگاه زبان‌های اقلیت در نظم فرهنگی-زبانی ایران مدرن (از ۱۲۸۵ ه. ش تا به امروز). فصلنامه علمی - پژوهشی زبان‌شناسی اجتماعی، ۳(۴)، ۷۷-۶۷.
- روشندل اربطانی، طاهر. (۱۳۹۷). سیاست‌گذاری رسانه‌ای، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم.

- غلامی شکارسرای، محمدرضا. (۱۳۹۵). تحلیل گفتمان سیاست‌های قومی پس از انقلاب اسلامی با تأکید بر دوره ۱۳۶۸-۱۳۷۶. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۶(۲۰): ۱۱۱-۱۲۴.
- فکوهی، ناصر. (۱۳۹۷). *نویان/ایران‌نیسم، میراث فرهنگی و زبان مادری در ایران*. مجموعه مقالات زبان مادری در گفتمان علوم اجتماعی، تهران: نشر نقد فرهنگ.
- قادرنژاد حمامیان، مهدی، امانی، حامد، آقائی، عبدالله. (۱۴۰۰). تحلیل سیاست‌های دستگاه فرهنگی هنر معاصر ایران با کمک جامعه‌شناسی دین ماکس وبر (مورد مطالعه: رویکرد گالری هما)، *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۳(۳)، ۴۴-۶۲.
- قاسمی، یارمحمد، پیری، صدیقه، برزردی، شیما. (۱۴۰۰). بازنمایی سبک زندگی در مجموعه‌های تلویزیونی (مورد مطالعه: سیمای مرکز استان ایلام). *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۳(۳)، ۴۳-۲۲.
- قریشی، فردین، عباس زاده، محمد، صدقی، ناصر، علیزاده اقدم، محمدباقر و کهنه پوشی، سید حامد. (۱۳۹۷). برساخت گفتمانی سیاست زبان در روند نوسازی ایران نمونه موردی نشریه کاوه (۱۲۹۴-۱۳۰۱). *جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۷(۲)، ۱۲۵-۱۵۳.
- کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۵). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ*، مترجمان، عبدالاحد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: طرح نو.
- نرسیسیانس، امیلیا. (۱۳۹۷). *زبان در گستره فرهنگ*، مجموعه مقالات *انسان‌شناسی زبان‌شناختی*، تهران: نشر افکار.
- هوسپیان، آلیس. (۱۳۸۰). مقایسه توانایی‌های معنی‌شناختی دانش آموزان تک‌زبانه و دوزبانه در پایه‌های دوم و پنجم ابتدایی مدارس شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۷۷-۱۳۷۶. *فرهنگ*، ۳۸ و ۳۷، ۳۲۹-۳۵۹.

References

- Banks, J. A. (2009). *The Routledge International Companion to Multicultural Education*. New York, NY: Routledge.
- Barker, P. (2005). Postmodern Religion. In P. Heelas & D. Martin (Eds.), *Religion, Modernity and Postmodernity*. Oxford: Blackwell.
- Beka, M. B. (2016). Mother Tongue as a Medium of Instruction: Benefits and Challenges. *International Journal of Innovative, Literature and Arts Studies*, 4(1), 16-26.
- Bell, L. & Stevenson, H. (2006). *Education policy: Process, themes and impact*. Routledge.
- Bartsch, reate. (1987). *Norms of Language. Theoretical and Practical Aspects*. London and New York: Longman.
- Burke, K. (1974). *The philosophy of literary form*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Cummins, J. (1984). *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Devine, M. C. (2019). *La Loi Toubon: Language Policy and Linguistic and Cultural Diversity in France* (Doctoral dissertation, figshare).
- Hechter, M. and etal. (2005). Nationalism and Direct Rule, In, Delanty, G and Kumar, K(eds). *Handbook of Nations and Nationalism*, London: Sage.
- Kaplan, R. B. & R. B. Baldauf. (1997). *Language Planning: From Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Kaya, I. ve Aydin, H. (2013). Türkiye'de Anadilde Eğitim Sorunu: Zorluklar, Deneyimler ve İki Dilli Eğitim Modeli Önerileri [The Educational Problem of the Mother Tongue in Turkey: Difficulties, Experiences and Bilingual Education]. Istanbul: UKAM.
- Delanty, G., & Kumar, K. (Eds.). (2006). *The SAGE handbook of nations and nationalism*. Sage.
- May, S. & Hornberger, N. H. (2008). *Language Policy and Political Issues in Education*. New York, NY: Springer.
- Spolsky, B. (2004). *Language policy*. Cambridge: Cambridge University press.
- Strayhorn, T. L. (2012). *College students' sense of belonging: A key to educational success for all students*. New York, NY: Routledge.

- Robertson, R. (2012). Sports diplomacy in a conflict environment: The case for continued efforts in Afghanistan. Exchange. *The Journal of Public Diplomacy*, 3(1), 5.
- Sassatelli, M. (2006). *The Logic of Europeanizing Cultural Policy*. In: Meinhof U.H., Triandafyllidou A. (eds) *Transcultural Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Schwartz, H. and Davis, S. (1981). Matching Corporate Culture and Business Strategy. *Organizational Dynamics*, 10(1), 30-48.
- Shohamy, e. (2006). *Language policy: Hidden Agendas and New Approaches*. London: Routledge.
- Tajfel, H. Billig, M. G. Bundy, R. F. and Flament, C. (1971). Social Categorization and Intergroup Behavior. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149-178.
- Tollefson, j., w. (1991). *Planning language, Planning inequality: Language Policy in the Community*. London: Longman.
- Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence. (Eds.). 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.